

НАУКОВА ХРОНІКА

II ЧЕРКАСЬКИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ СИМПОЗИУМ «ІСТОРІОГРАФІЯ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР МІЖНАРОДНОГО ДІАЛОГУ: ВИПАДОК ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ»

За роки незалежності України в історичній науці повноцінно легітимізувався такий дослідницький напрям, як історія української історіографії. У цій сфері сформувалося відносно стале співтовариство учених-науковців, для який генеза української історичної думки виступає головним об'єктом наукових зацікавлень. Попри достатньо відомі проблеми структурно-інституційного, матеріально-фінансового чи інтелектуально-методологічного характеру, представники цього наукового середовища за останні два десятиріччя демонструють достатньо високу динаміку наукової активності й регулярно представляють читацькій аудиторії вагомні результати своєї дослідницької діяльності.

Серед актуальних проблем розвитку цього дослідницького напрямку однією із найбільш вагомних є інституційне оформлення й налагодження регулярної наукової комунікації. Остання проблема в попередні роки вирішувалась у різний спосіб. Найчастіше дослідники обмінювались науковим досвідом в рамках значно ширших за своєю тематичною спрямованістю конференцій чи інших наукових заходів. Зрозуміло, що такий формат спілкування не здатен забезпечити повноцінну взаємодію наукового середовища, до якого в Україні належить не один десяток дослідників. Не вирішують цілком цієї проблеми одноразові тематичні конференції, присвячені, як правило, одній із «круглих» дат якоїсь події чи постаті українського історіографічного процесу. Окремі конференції загальноісторіографічного характеру в Україні досі не набували регулярно-постійного характеру, тобто залишалися одноразовими.

Певним організаційним парадоксом можна вважати той факт, що в попередні роки головною платформою для спілкування дослідників української історіографії виступали міжнародні польсько-українські дослідницькі проекти, насамперед «Багатокультурне історичне середовище Львова у ХІХ–ХХ ст.» та «Історія. Ментальність. Ідентичність: роль історії та істориків в житті польського та українського народів». Співорганізатором цих заходів виступало польське Історіографічне товариство, що свідчить про належну інституціалізованість польських колег аналогічного профілю. Оскільки більша частина наукових конференцій в рамках цих проектів відбувалась у Польщі, то складалась ситуація, коли українські вчені-історіографи частіше комунікували на польській організаційній платформі. Досвід участі у таких конференціях логічно підказував необхідність створення регулярного наукового форуму історіографічного спрямування саме в Україні.

Очевидно, що роль такого організаційного осередку для проведення регулярних зустрічей науковців-історіографів взяв на себе Черкаський національний університет імені

Богдана Хмельницького. Тут сформувалося повноцінне наукове середовище дослідників української історіографії, знаковою постаттю якого є професор Віталій Масненко, який є головним ідейним натхненником та організатором такого наукового заходу, як Черкаський історіографічний симпозіум. Останніми десятиліттями Черкаський історіографічний осередок демонструє неабияку динаміку, результативність й користується великим авторитетом. Історіографічні праці черкаських професорів Віталія Масненка, Віктора Гоцуляка, їхніх колег та учнів стали невід'ємною частиною цієї галузі знань у загальноукраїнському масштабі. Традиційно співпрацюють з черкаськими колегами визнані українські історіографи Олександр Удод, Леонід Зашкільняк, Ярослав Калакура, Ірина Колесник, Володимир Ващенко, Ігор Гирич, Віталій Тельвак, Віталій Яремчук та інші.

29-30 жовтня 2019 р. відбувся Другий Черкаський історіографічний симпозіум «Історіографія як інтелектуальний простір міжнародного діалогу: випадок Центрально-Східної Європи», що отримав статус Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. Захід організований на базі ННІ міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького. Співорганізаторами заходу виступили Інститут історії України Національної академії наук України, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Республіка Польща), поважні громадські організації – Черкаський регіональний осередок Української академії історичних наук, Осередок Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Черкасах. Симпозіум присвятили 25-річчю кафедри історії України, яка й виступила ініціатором його проведення. Нагадаємо, що перший симпозіум проводився в університеті 22 вересня 2016 р. й був присвячений 150-річчю від дня народження Михайла Грушевського.

Від імені ректора ЧНУ Олександра Черевка присутніх привітав проректор із наукової, інноваційної та міжнародної діяльності, професор Сергій Корновенко, який вмотивував головну ціль симпозіуму: віднайти такий інтелектуальний механізм, щоб вирішувати посталі проблеми на науковій основі. У своєму вітальному виступі директорка ННІ міжнародних відносин, історії та філософії, професорка Наталія Земзюліна висловила намір перетворити цей захід на регулярний.

Високий науковий статус симпозіуму засвідчує участь у його роботі таких авторитетів польської (таї загалом європейської) історіографії, як професор, завідувач кафедри методології історії та історії історіографії Університету ім. Адама Міцкевича у Познані Войцех Вжосек та його учень і послідовник, професор кафедри методології історії та історії історіографії цього ж університету Віктор Вернер. Войцех Вжосек є учнем відомого польського методолога історичної науки Єжи Топольського. Сьогодні він є один з найяскравіших представників познанської методологічної школи. Цей учений досліджує західноєвропейську, зокрема французьку, теорію та історію історіографії, проблеми історичного мислення та історичної культури; є автором та редактором більше десяти книжок з теорії та методології історії. Українською мовою перекладені його праці «Історія, культура, метафора. Постанови неklasичної історіографії» та «Про історичне мислення», у яких обґрунтовується конструктивістський підхід до аналізу історіописання та здійснюється одна з найпереконливіших у світовій гуманітаристиці спроб концептуалізації історії як культурної практики. Войцех Вжосек показує обмеженість традиційного підходу з його трактуванням історії як науки, що дає об'єктивне знання про минуле, і пропонує натомість власну концепцію, яка розглядає історію як частину сучасної культури, спрямовану на пізнання культури минулого.

Віктор Вернер вивчає взаємопроникнення ідей між різними дискурсами: наукою, філософією, релігією, магією та технологіями, а також те, як зміни в одному дискурсі

впливають на інші, наприклад, як вплинули полювання на відьом та апокаліптичні пророцтва, присутні в XVII ст. на розвиток сучасної науки. Сферу його наукових зацікавлень також становить інтелектуальна історія: відносини між релігійним та науковим мисленням, історією філософії; сучасна історія: значення нових форм спілкування в сучасній культурі; історія науки: формування сучасних галузей науки; теорія історії: питання історичного мислення та історичний аспект культури; методологія історії та соціальних наук: методи пояснення людської діяльності в історії, питання критики «born-digital» джерел, дослідження метафоричних понять. Особиста участь цих дослідників дала змогу українським учасникам симпозіуму та студентам-історикам поглибити свої знання про стан та тенденції сучасної зарубіжної соціогуманітаристики.

Участь у симпозіумі взяли авторитетні українські науковці. Так, Ірина Колесник, авторка численних праць з історіографії та методології історії, виступила з доповіддю на тему ««Заплутана історія» України як пастка для історика». Дослідниця запропонувала на розгляд присутніх концепт «заплутана історія» як перспективну для української науки модель історіописання. «Заплутану історія» Ірина Колесник інтерпретує новим різновидом глобальної історії. Відомий вчений-грушевськознавець із Дрогобича Віталій Тельвак черговий раз підтвердив невичерпність дослідницького потенціалу цієї сфери. На цьогорічному симпозіумі він у співавторстві із Віктором Вернером проаналізував образ Михайла Грушевського у контексті інтернет-джерел («born digital»). На прикладі широкого обсягу статистичних даних системи Google дослідники проілюстрували статистичні зрізи тенденцій зросту/спаду суспільного зацікавлення постаттю М. Грушевського. Доповідь засвідчила перспективні можливості українських історіографів заходити в міждисциплінарне дослідницьке поле. Київський учений Ігор Гирич, добре знаний своєю активною участю у дискусіях з приводу концептуальних проблем української історії, здійснив компаративне зіставлення оцінок Люблінської унії як між українською та польською історіографічними традиціями, так і всередині української історичної науки. Учений підняв питання можливості паритету між польською та українською історіографією стосовно оцінки Люблінської унії. Цілком вмотивований інтерес викликала доповідь співробітника Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса Юрія Ніколайця, який проаналізував історичну політику в Україні в умовах російсько-української війни 2014–2019 рр. Інститут Історії України на симпозіумі також представляла дослідниця Ольга Гончар, яка у своїй доповіді охарактеризувала внесок норвезького вченого Олафа Брока у розвиток української славістики.

Науково значимою та цікавою тематикою доповідей відзначилися господарі симпозіуму. Так, Віталій Масненко запропонував свою інтерпретацію наявного на сьогодні досвіду наукової співпраці між українськими та польськими істориками, окреслив як наявні проблеми, так і перспективні напрями подальших взаємин. Сергій Корноненко зацентрував увагу на проблемі східноєвропейського аграризму першої третини XIX ст. у сучасному історіографічному дискурсі. Ігор Фареній виступив з аналізом концепцій селянських революцій початку XX ст. у працях історика Андрія Шестакова. Олександр Овчаренко ознайомив учасників із інтерпретаціями Мюнхенської угоди та радянсько-німецького договору про ненапад 1939 р. у працях радянських та сучасних російських істориків. Юрій Присяжнюк, відомий своїми інноваційними підходами до селянознавчих студій, запропонував доповідь про інтелектуальний вимір соціальної історії українського селянства у сучасній історіографії. Лариса Сенявська підготувала виступ про польську історіографію проблеми евакуації підприємств привіслянських губеній періоду Першої світової війни. Оксана Драч зацентрувала увагу на подоланні міфів радянського історіописання у сфері національного історико-освітнього дискурсу. Костянтин Івангородський окреслив сучасні

методологічні виклики етнічної історії східних слов'ян. Андрій Касян дослідив образ Степана Бандери у сучасному суспільно-політичному дискурсі Росії. Дослідниця із Дрогобича (й докторантка Черкаського університету) Лідія Лазурко охарактеризувала джерельно-дослідницький потенціал науково-історичних часописів Львова. Іван Куций із Тернополя (випускник докторантури Черкаського університету) окреслив стан та перспективи наукового застосування цивілізаційного підходу у сучасній українській історіографії.

Під час роботи симпозіуму студенти ННІ міжнародних відносин, історії та філософії прослухали цикл лекцій професора Войцеха Вжосека «Генега генези» та професора Віктора Вернера «Світ цифрової інформації – кращий, гірший чи просто інший?», «Дослідження специфіки *born-digital* явищ: їх соціальний та політичний контекст».

Достатньо відомою проблемою як соціогуманітаристики загалом, так і історіографії зокрема, є інформаційний доступ до нових видань. Тому учасники симпозіуму здійснили презентацію своїх власних (чи зредагованих) видань історіографічної спрямованості. Так, до уваги присутніх були представлені нові російськомовні видання вже класичних праць В. Вжосека «Історія – Культура – Метафора» та «Про історичне мислення», монографії І. Колесник «Інститут історії України: Нове українське відродження», колективної монографії за редакцією В. Тельвака, Л. Лазурко, П. Серженги «Спільна спадщина. Річ Посполита обох народів у польській і українській історичній думці XIX і XX ст.», двох книг серійного видання «Михайло Грушевський: Студії та джерела», які побачили світ завдяки І. Гиричу та його колегам із Інституту української археографії та джерелознавства ім М. С. Грушевського НАН України, сьомого тому «Листування Михайла Грушевського» – «Листування Михайла Грушевського з Олександром Барвінським», упорядкованого В. Тельваком. Презентована авторами література засвідчила: незважаючи на кризові явища в суспільстві, брак належного фінансування, геополітичну нестабільність і російську агресію, фундаментальні дослідження в царині української історіографії тривають. Вони демонструють кілька позитивних тенденцій, насамперед посилення комунікаційних зв'язків між різними науковими школами, у тому числі зарубіжними.

Ректор Черкаського національного університету Олександр Черевко вважає, що задум науковців, які брали участь у симпозіумі, був реалізований повною мірою: упродовж двох днів українські та польські історики демонстрували, що академічне середовище шукає істину в діалозі та дискусіях. Студентство також отримало чимало нової інформації та ознайомилося з новими методологічними течіями та історичними концепціями. Польський гість симпозіуму професор Войцех Вжосек підсумував результати роботи: «Ми зустрілися тут, щоб показати, що академічне середовище спілкується тільки в діалозі. Конфлікти можуть відбуватися на політичному рівні, але академічні сторони лише дискутують. При діалозі рідше стаються конфлікти. Ми це розуміємо, тому вже багато років зустрічаємося і обмінюємося думками».

Проведення Другого Черкаського історіографічного симпозіуму засвідчує ряд позитивних тенденцій у сфері української історіографії. Насамперед намілилося прагнення організаторів цього заходу перетворити його у регулярну комунікаційну платформу для дослідників української історіографії. Також помітною стала тенденція до «децентралізації» історіографічних студій: вагома частка доповідачів представляли не інституції з давніми традиціями історіографічних досліджень (Дніпровський, Харківський, Львівський університети, Інститут історії України тощо), а саме регіональні осередки. Тобто історіографічні дослідження перестали бути монополією обмеженого кола авторитетних «центральної» установ. Сталою залишається тенденція українських історіографів до поглиблення міжнародних контактів, насамперед із «сусідськими»

історіографіями. Хоча тут не можна не помітити значної диспропорції на користь українсько-польських академічних взаємин при відсутності повноцінного діалогу з російськими вченими. Виразні зрушення спостерігаються і в проблемно-тематичному полі історіографічних досліджень: представники цього середовища успішно освоюють цілком нові для себе піджанри й активно проникають в міждисциплінарний простір наукового пізнання. Насамкінець, від імені гостей симпозіуму, хочеться висловити глибоку подяку оргкомітетові за його вагомні організаційні зусилля й побажати Черкаському університету благополуччя для успішної реалізації задекларованих намірів.

Іван Куций (Тернопіль)

Orcid ID: 0000-0002-3556-1962

DOI: 10.31651/2076-5908-2019-2-126-130

ВІДОМОМУ БІЛОРУСЬКОМУ ІСТОРИКУ ДМИТРУ КАРЕВУ – 70 РОКІВ!

Наприкінці грудня 2019 р. знаному у Європі історіографу, доктору історичних наук, професору кафедри дизайну Гродненського державного університету імені Янки Купали (Білорусь) Дмитру Володимировичу Кареву виповнюється 70 років.

Д. В. Карев народився 25 грудня 1949 р. в м. Уфа (Росія) в родині службовців. Невдовзі життєва доля поєднала його з Україною. Разом з батьками він переїхав до м. Запоріжжя. Там закінчив середню школу і розпочав свою трудову діяльність. Спочатку в 1967 р. обійняв посаду співробітника Запорізького обласного краєзнавчого музею, а згодом став працювати в Запорізькому обласному архіві. Це зіграло істотну роль у подальшій долі майбутнього вченого. Поринувши в історико-архівну царину, відповідально і натхненно працюючи, він скоро усвідомив потребу здобуття відповідної вищої освіти. Відтак Дмитро Карев вступив на факультет

архівної справи до Московського державного історико-архівного інституту, який успішно закінчив у 1973 р., опанувавши спеціалізацію у галузі джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін.

Здобуття освіти за цим фахом у подальшому стало визначальним у виборі наукової стежини майбутнього вченого. Водночас початки його наукової діяльності сягають саме студентських років. Дмитро Володимирович був активним учасником і секретарем студентського наукового гуртка з джерелознавства Московського державного історико-архівного інституту. Під керівництвом відомого російського історика-медієвіста, професора О. О. Зіміна успішно захистив дипломну роботу за темою «Джерела для вивчення життя і творчості академіка М. К. Любавського (огляд архівних матеріалів)». Науковий керівник характеризував свого дипломника як «справжнього історика-архівіста», який у науково-дослідницькій справі «володіє невичерпною енергією і захопленістю».

Пристрасть до науки привела молодого вченого до Інституту історії, археології та етнографії народів Далекого Сходу Далекосхідного наукового центру АН СРСР у